

KUĆA NA RASKRŠĆU

efekti globalizacije tržišta rada na
primeru tražnje stranih poslodavaca koji
nisu registrovani u Srbiji za domicilnom
radnom snagom koja radi na daljinu

**Ljubivoje
Radonjić**

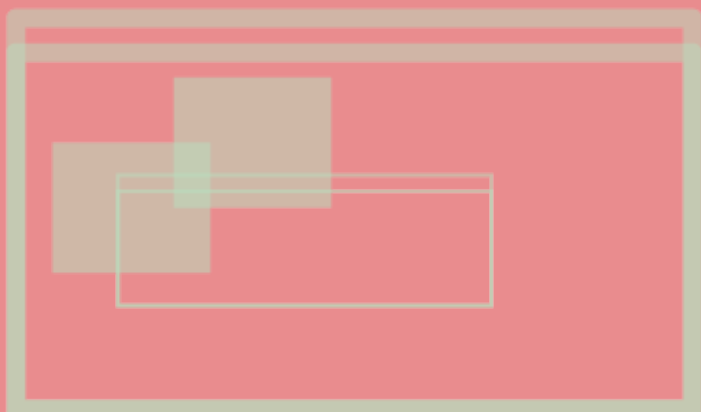
Istraživački tim Centra za
istraživanje javnih politika

KUĆA NA RASKRŠĆU

efekti globalizacije tržišta
rada na primeru tražnje
stranih poslodavaca koji
nisu registrovani u Srbiji za
domicilnom radnom snagom
koja radi na daljinu

**Ljubivoje
Radonjić,**

Istraživački tim Centra za
istraživanje javnih politika

U V O D

Sa razvojem Interneta, ideje i podaci postali su roba čija se razmena odvija brže od fizičkih stokova robe (Baldwin, et. al., 2021). Iako arbitraža (razlika u ceni roba) i dalje predstavlja glavni pokretač globalizacije, sa razvojem digitalnih tehnologija smanjuju se tehničke prepreke za formiranje sličnih tokova u domenu usluga (Baldwin, 2019) u daleko širem dijapazonu od onog koji smo već iskusili kada je reč o IT sektoru i pozivnim centrima. Covid-19 je umanjio još jednu prepreku koja je "čuvala" poslove u uslužnom sektoru unutar nacionalnih okvira – pokazalo se da veliki broj usluga koje su zahtevale kontakt licem u lice, zapravo, mogu biti realizovane korišćenjem digitalnih tehnologija (Baldwin, ibid). To je otvorilo prostor za povećanje poslova koji se iz razvijenih zemalja mogu poveriti telemigrantima. Pod telemigrantima se podrazumevaju radnici koji su u svojim zemljama, a „sede u kancelarijama poslodavca u drugim zemljama“ (Baldwin, 2019, pp. 63). Oni mogu biti angažovani posredstvom digitalnih platformi ili kroz bilateralan odnos, odnosno kroz direktan kontakt radnika i poslodavca, bez platformi.

Onlajn rad za stranog poslodavca je odavno prisutan u Srbiji, i u javnosti je najčešće prepoznat kao rad preko globalnih platformi kao što su Upwork, Freelancer, Fiverr, Guru i druge. Prema istraživanjima CENTRA (2021) na ovim poslovima je angažovano oko 70.000 ljudi iz Srbije (Čolović et. al., 2021). Rad za stranog (bilateralnog) poslodavca prethodi radu na platformama i seže u vreme kasnih 1990-tih i pojave Interneta, kada su srpski IT profesionalci po prvi put počeli da rade za poslodavce, pre svega, u SAD i Kanadi. Sa pojavom pandemije Covid-19, rad za stranog poslodavca postao je mnogo masovniji, vidljiviji i razuđeniji kada je reč o traženim veštinama, o čemu govori i učestalost oglasa za ovakve poslove na najvećoj domaćoj platformi za oglašavanje poslova – Poslovi Infostud.

Kakav uticaj telemigracije mogu imati na razvoj ekonomija? Koliko će poslova u uslužnom sektoru biti prebačeno iz razvijenih zemalja u tržišta u razvoju? U odgovoru na ova široko omeđena pitanja istraživači često posežu za onima čiji su odgovori lakše merljivi. Jedno od takvih jeste pitanje - koliko poslova je moguće autsorsovati? Odgovor na njega može imati uticaja na tokove na nacionalnim tržištima rada. Blinder (2007) i Baldwin et. al. (2021) prilaze mu sa stanovišta mogućeg gubitka poslova u razvijenim zemljama, ali ga na sličan način mogu postavljati i zemlje u razvoju koje su glavni snabdevači visokoobrazovane 2 radne snage. Ovaj rad nastoji da odgovori na pitanje kakvi su efekti globalizacije tržišta rada na tržište rada u Srbiji, odnosno konkretnije - koji poslovi se najčešće nude domaćoj radnoj snazi kroz bilateralne ugovore¹ od strane inostranih poslodavaca koji

¹ pod bilateralnim ugovorima ovde podrazumevamo ugovore koje direktno sklapaju poslodavac i radnik, za razliku od trostranih ugovora između naručioca, platforme i radnika.

nisu registrovani u Srbiji. Ovo je prvi istraživački korak u sagledavanju ključnih trendova i karakteristika kada je u pitanju posao za inostrane poslodavce kroz direktno angažovanje radne snage u Srbiji.

ZAŠTO JE OVA TEMA BITNA?

Ovakav tip angažovanja može imati pozitivne efekte jer smanjuje broj nezaposlenih mladih profesionalaca i/ili omogućava studentima i drugim tražiocima posla kojima odgovara skraćeno radno vreme da steknu dodatne prihode. Takođe angažovanje na poslovima u struci povećava mogućnost za radnike da steknu nove ili unaprede postojeće veštine i znanja i budu konkurentni kako na globalnom tako i na lokalnom tržištu rada. Osim toga, povećana ponuda poslova i uslovi koji se nude srpskim radnicima, utiču na poboljšanje uslova za one profesije koje se traže kroz bilateralne ugovore i na domicilnom tržištu. Istovremeno, pojačana tražnja iz inostranstva za radnom snagom koja je inače deficitarna (IT sektor) predstavlja faktor opterećenja za domaće kompanije/startape koji rade u oblasti ekonomije zasnovane na znanju, jer može da ugrozi njihovu konkurentnost koja se često zasniva na povoljnoj ceni radne snage.

Informacije i saznanja izložena u ovom radu mogu koristiti kako kreatorima javnih politika tako i domaćim poslodavcima u boljem razumevanju kretanja na domaćem tržištu rada. Istovremeno, ovi uvidi mogu pomoći kako sadašnjim tako i budućim mladim profesionalcima da bolje razumeju kretanja na globalnom tržištu rada i da sagledaju mogućnosti za zaposlenje u oblastima koje trenutno nisu razvijene ili su nedovoljno razvijene na srpskom tržištu, a za koje postoji izražen interes stranih poslodavaca.

METODOLOGIJA

Oslanjajući se na bazu podataka sajta Poslovi Infostud, analizirano je 1.344 oglasa koje su strani poslodavci oglasili u periodu od 24. aprila 2020. do 20. oktobra 2021. godine. Tražnja za radnom snagom, odnosno oglasi poslodavaca analizirani su prema geografskom poreklu poslodavaca, veštinama/znanjima i obrazovnim profilima koji su traženi, ponuđenoj novčanoj nadoknadi i tipu angažovanja koji se nudi (na puno radno vreme ili skraćeno radno vreme). Ponuda radne snage analizirana je sa stanovišta frekvencije aplikacija. U ovom delu analize pošlo se od pretpostavke da kandidati koji su aplicirali za određeni posao imaju tražene veštine i zadovoljni su novčanom nadoknadom koja im se nudi i da frekvencija aplikacija (broj prijava na pojedinačni oglas) ukazuje na obim ponude radne snage sa veštinama opisanim u oglasima. Ponuđene cene rada u oglasima upoređene su sa

cenama rada za slične poslove koji se nude na srpskom tržištu tamo gde je to bilo moguće.

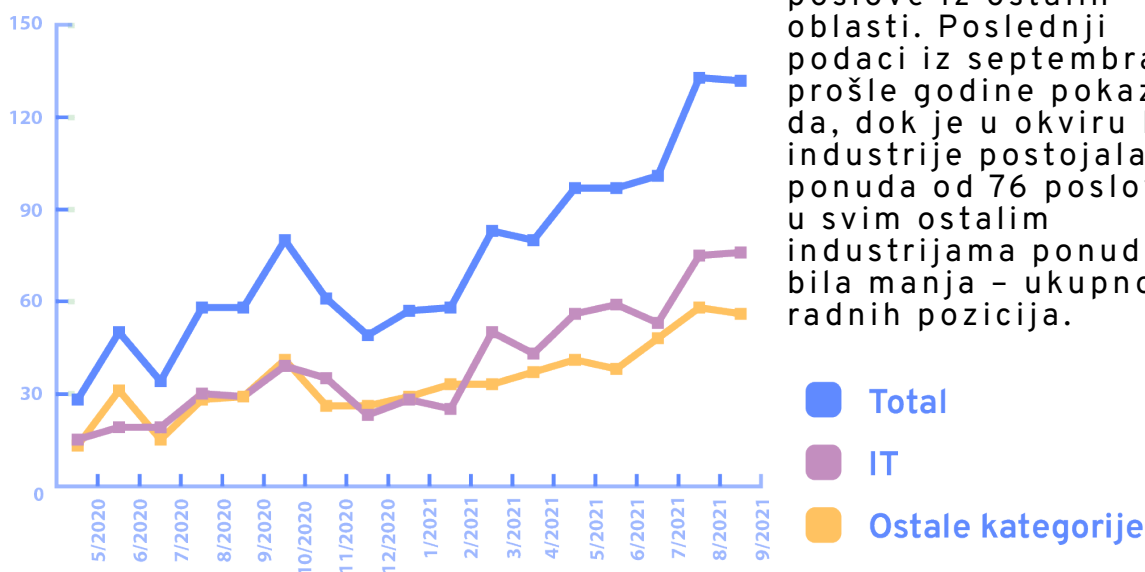
ANALIZA

Opšti trendovi i karakteristike rada na daljinu kroz bilateralne ugovore sa stranim poslodavcima

Pojava pandemije koronavirusa u martu 2020. godine dovela je do naglog porasta rada od kuće i Srbija u tom pogledu nije bila izuzetak. Covid-19 je promenio način organizacije rada i rad na daljinu je postao sve prisutniji oblik u odnosima zaposlenih i poslodavaca. Podaci sa sajta Poslovi Infostud prate ponudu za onlajn angažovanje kod poslodavaca koji nisu registrovani u našoj zemlji gotovo od samog početka pandemije (april 2020). Za ovu analizu korišćeni su podaci zaključno sa krajem oktobra 2021. Ovi podaci su nam omogućili da procenimo u kojim pravcima i na koje načine se tokom pandemije u Srbiji razvijao onlajn rad, ugovoren kroz bilateralne ugovore sa inostranim poslodavcima.

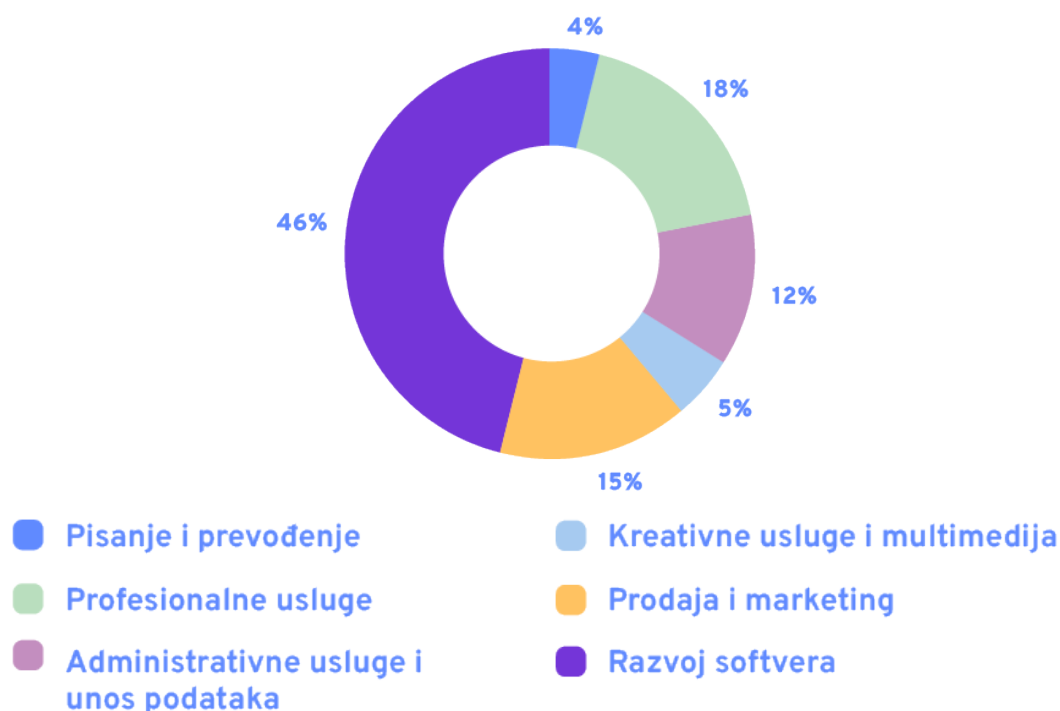
Tokom posmatranog perioda, tražnja stranih poslodavaca za radnicima i radnicama koji bi obavljali rad na daljinu mnogostruko je porasla. Krajem aprila i tokom maja 2020. bilo je oko 30 zabeleženih oglasa, dok je u septembru 2021. godine ukupnu ponudu činilo 132 publikovana oglasa za različite radne pozicije. Zapravo, ovaj rast najviše je bio uslovljen rastom tražnje iz IT industrije, s obzirom da se najveći broj oglasa odnosi na zaposlenje u ovom sektoru. U poređenju sa ponudom iz aprila 2020. ponuda poslova iz IT industrije u septembru 2021. godine porasla je za 400%, dok je ponuda koja dolazi iz svih ostalih industrija između ova dva perioda porasla za oko 330%. Iako je na početku perioda koji smo analizirali ponuda poslova iz IT sektora i svih ostalih industrija bila na istom nivou, pri kraju posmatranog perioda, evidentno je da IT poslovi polako stižu primat u odnosu na

poslove iz ostalih oblasti. Poslednji podaci iz septembra prošle godine pokazuju da, dok je u okviru IT industrije postojala ponuda od 76 poslova, u svim ostalim industrijama ponuda je bila manja – ukupno 56 radnih pozicija.

GRAFIK 1: BROJ OGLASA NA MESEČNOM NIVOU

Kada je o vrsti traženih profesija reč, ponuđene poslove posmatrali smo sa aspekta 6 kategorija onlajn profesija koje su definisane u okviru Online Labour Index-a, a koje obuhvataju 1) profesionalne usluge, 2) administrativne usluge i unos podataka, 3) kreativne usluge i multimediju, 4) prodaju i marketing, 5) razvoj softvera i 6) pisanje i prevođenje (Kässi & Lehdonvirta, 2018). Dostupna baza poslova pokazuje da su strani poslodavci na srpskom tržištu najčešće tražili radnike i radnice u oblasti razvoja softvera – gotovo polovina ukupnih oglasa odnosi se na radna mesta u okviru ove oblasti (46%). Daleko manje bila je izražena tražnja za radnicima i radnicama u oblasti profesionalnih usluga (18%), prodaje i marketinga (15%) ili administrativnih poslova i unosa podataka (12%). Indikativna je veoma mala zastupljenost ponude poslova koji dolaze iz oblasti kreativnih usluga i multimedije i pisanja i prevođenja, svega 5%, odnosno 4%, respektivno.

GRAFIK 2: POSLOVI PREMA OLI PROFESIJAMA

Ukoliko neki kandidat ili kandidatkinja nađe posao putem oglasa na portalu Poslovi Infostud, vrlo je moguće da će mu/joj to biti primarni posao i predstavljati glavni izvor prihoda. Naime, ako je suditi prema ponudi poslova u prethodnom periodu, većina stranih poslodavaca traži angažovanje sa punim radnim vremenom (95%). Svega 4% oglasa odnosi se na rad sa nepunim radnim vremenom, dok su ostale ponude poput plaćenih praksi sa mogućnošću zaposlenja praktično zanemarljive.

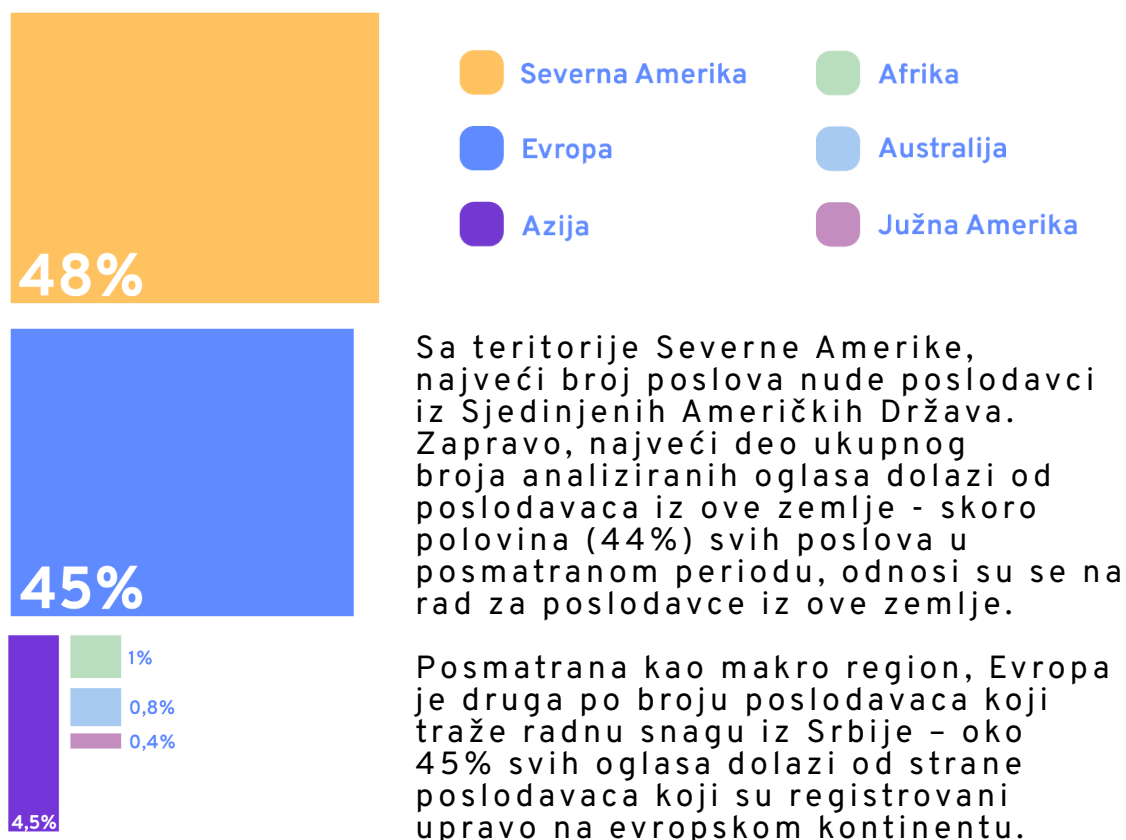
Kod stranih poslodavaca obrazovanje je na ceni. Iako je trećinu poslova moguće obavljati i uz diplomu srednje škole, više od polovine ponuđenih radnih pozicija zahteva od kandidata da poseduju fakultetsku ili diplomu visoke stručne

škole, odnosno takvi zahtevi važe u okviru 65% publikovanih oglasa. S druge strane, tek 2% oglasa kao važan kriterijum ističe više stepene stečenog obrazovanja – master diplomu.

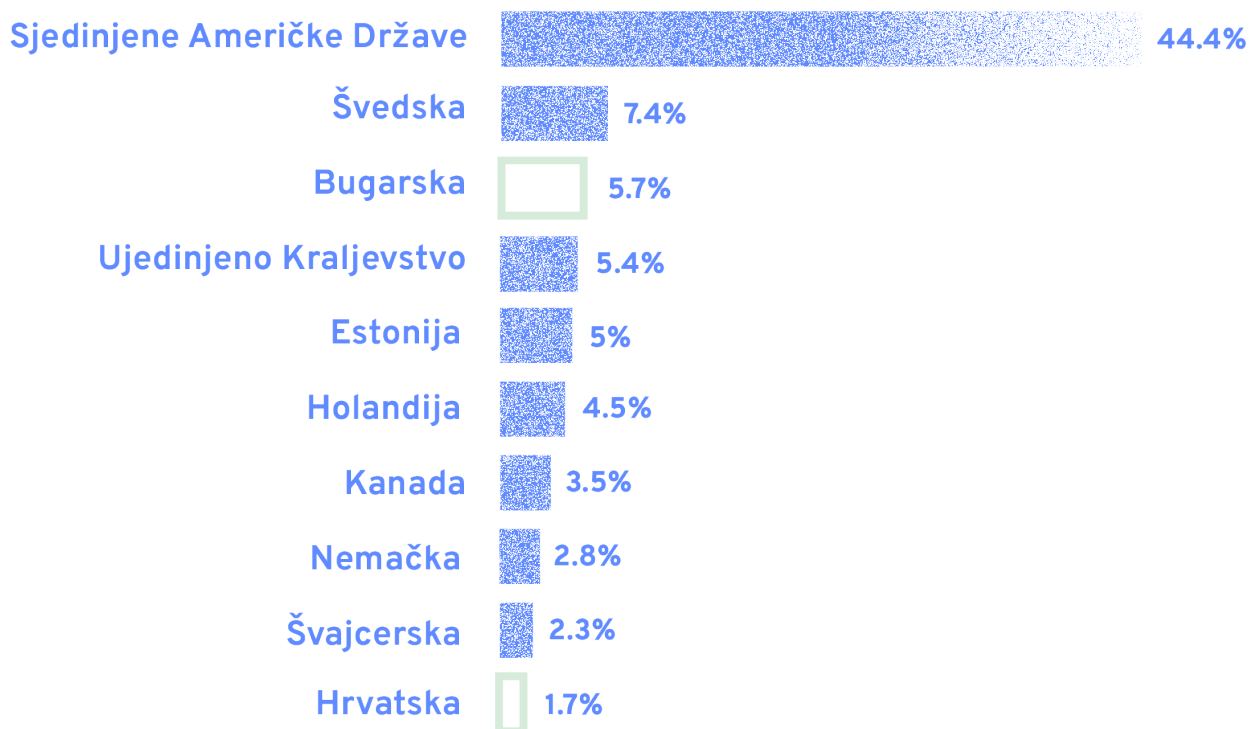
GEOGRAFSKO POREKLO STRANIH POSLODAVACA KOJI NUDE POSLOVE

Kada je reč o geografskom poreklu poslodavaca sa kojima naši radnici i radnice zaključuju bilateralne ugovore, najčešće su u pitanju poslodavci koji dolaze iz Severne Amerike i Evrope – preko 90% svih poslodavaca zapravo je sa ova dva kontinenta. U daleko manjem broju pojavljuju se poslodavci iz Azije, sa učešćem od 4,5% u ukupnom broju oglasa, dok je prisutnost poslodavaca koji su registrovani na ostalim kontinentima zanemarljiva.

GRAFIK 3: OGLASI PREMA GEOGRAFSKOM POREKLU POSLODAVACA

Ukoliko posmatramo samo zemlje članice Evropske unije (EU-27), taj udeo je nešto niži, odnosno oko 36% poslodavaca dolazi sa ovog područja. Međutim, ukoliko se evropske zemlje posmatraju pojedinačno, tražnja je veoma disperzovana – poslove nude poslodavci iz različitih evropskih zemalja i nijedna zemlja se ne ističe kao pretežni poslodavac. Interesantno da evropska zemlja iz koje dolazi najveći broj poslodavaca jeste Švedska - 7% svih poslova koji su analizirani dolaze od poslodavaca koji su registrovani u ovoj državi. U ukupnom broju oglasa, sa udelom od 5% i više pojavljuju se još i poslodavci iz Bugarske (5,7%), Ujedinjenog Kraljevstva (5,4%) i Estonije (5%).

GRAFIK 4: OGLASI PREMA GEOGRAFSKOM POREKLU POSLODAVACA (DRŽAVE)

Da se Srbija u određenom kontekstu može smatrati i nearshoring destinacijom dokazuje to što određene zemlje u okruženju autsorsuju svoje aktivnosti na srpsko tržište rada. Među poslovima koji su u posmatranom periodu bili ponuđeni srpskim radnicima i radnicama, uz već pomenutu tražnju koja je dolazila iz Bugarske, 2% od ukupnog broja oglasa bilo je iz Hrvatske.

Donekle, zbog blizine tržišta, nearshoring-om se može smatrati i autsorovanje poslovnih aktivnosti poslodavaca iz ostalih evropskih zemalja. Kompanije iz razvijenijih evropskih ekonomija, na srpskom tržištu, pre svega pronalaze obrazovanu radnu snagu po nižim cenama rada. Uz to, geografska blizina, koja omogućava komunikaciju između poslodavaca i zaposlenih u istim ili sličnim vremenskim zonama čini se predstavlja važnu prednost za Srbiju. Pritom, često se ističe da strani poslodavci prepoznaju dobro poznavanje engleskog jezika kod srpskih radnika i radnica kao prednost za lakšu komunikaciju i uspešnu saradnju. I u okviru analizirane tražnje sa portala Poslovi Infostud, za obavljanje najvećeg broja poslova (87%) bilo je potrebno poznavanje engleskog jezika, dok je oko 12,5% ponuđenih poslova, bilo moguće obavljati na domicilnom jeziku.

INDUSTRIJE IZ KOJIH DOLAZE POSLODAVCI

Covid-19 je značajno ubrzao promene u načinu organizovanja poslovnih aktivnosti. Outsorsing je naravno postojao i pre pandemije, ali su tokom poslednje krize brojne industrije prepoznale prednosti realokacije svojih aktivnosti na druga tržišta. To se ogleda i kroz ponudu poslova za srpsko tržište. Osim poslodavaca koji dolaze iz uslužnih sektora nudeći poslove u oblasti finansija i osiguranja, marketinga, prosvete, turizma ili telekomunikacija i pozivnih centara, podaci pokazuju da su u posmatranom periodu srpski radnici imali mogućnost da budu angažovani (na daljinu) i u sektorima farmacije i zdravstva, saobraćaja i infrastrukture, autoindustriji, građevinarstvu i arhitekturi. Povezujući tražena zanimanja i zemlje iz kojih zapravo dolazi najveći broj poslodavaca, podaci o tražnji u okviru tradicionalnih sektora poput automobilske industrije i građevinarstva pokazuju da u autorsorovanju aktivnosti na radnu snagu iz Srbije najviše prednjače kompanije iz SAD-a. Naravno, i u ovim tradicionalnim sektorima se radi o poslovima koje je moguće obavljati na daljinu, poput prodaje, računovodstva, administrativne i korisničke podrške i slično. Nema iznenađenja ni kada je tražnja za radnicima i radnicama u oblasti farmacije i zdravstva. Svi ponuđeni poslovi u ovoj industriji u posmatranom periodu preko portala Poslovi Infostud takođe dolaze od poslodavaca iz SAD-a.

Iako se u strukturi ponuđenih poslova identifikuju zaista različite industrije koje autorsorsuju svoje aktivnosti na radnu snagu iz Srbije, svakako prednjači IT industrija, jer se više od polovine svih poslova odnosi na neku vrstu angažovanja u ovom sektoru.

Poslodavci iz zemalja u okruženju prate generalni trend u ponudi poslova – najveći broj oglasa odnosi se na radne pozicije u okviru IT industrije, odnosno poslove programiranja. Indikativno je i da zemlje susedi, poput Hrvatske, Mađarske i Bugarske, nude i određen broj poslova za rad u delatnosti pozivnih centara.

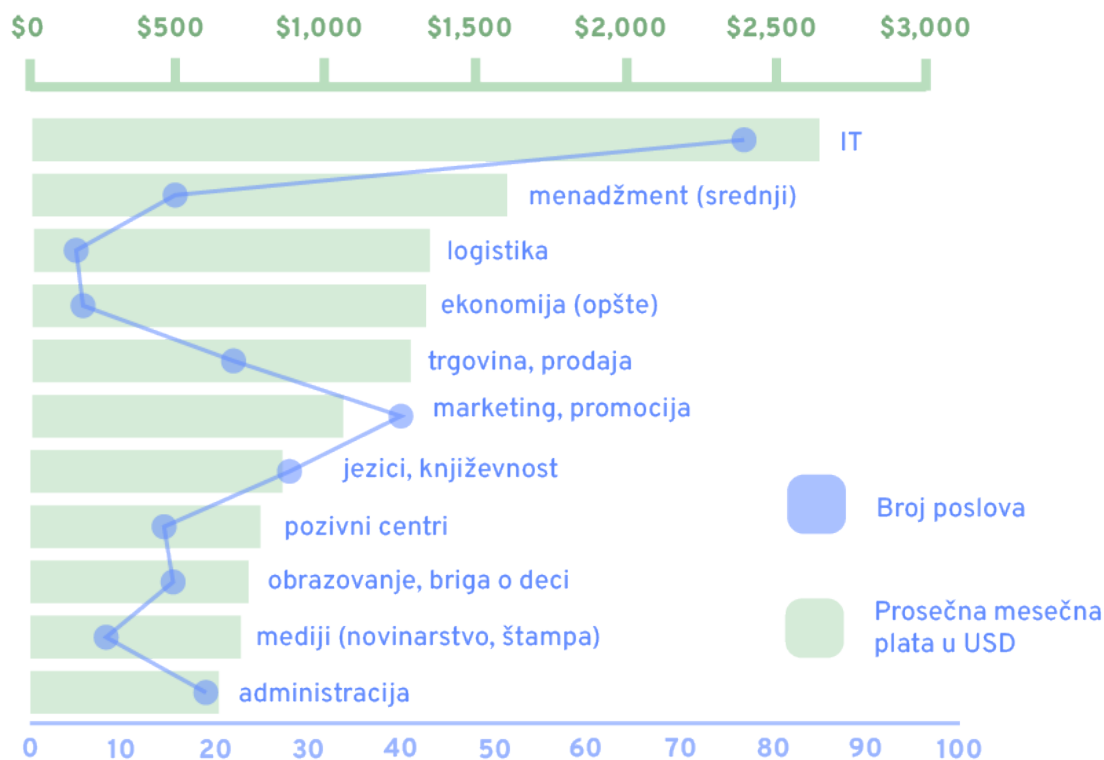
CENA ONLAJN RADA KOD STRANIH POSLODAVACA

Relativno niska cena rada svakako jeste jedan od glavnih faktora koji opredeljuje Srbiju kao poželjnu destinaciju za autorsorovanje poslovnih aktivnosti. Offshoring, odnosno autorsorovanje poslovnih aktivnosti najčešće je motivisano nižim troškovima radne snage na drugim geografskim lokacijama. Ali ne i nužno. To može biti, jednostavno, i nedostatak odgovarajuće ponude ili nedovoljno kvalitetna ponuda na domaćem tržištu.

Izvođenje zaključaka o mogućim zaradama u radu za strane poslodavce, iz ove analize svakako treba posmatrati krajnje pažljivo, budući da podaci o zaradama nisu bili dostupni za veliki broj oglasa. Naime, informacija o visini ponuđene

naknade postoji tek za 343 oglasa. Iako dostupna tek za deo analiziranih poslova, visina ponuđene zarade u određenom stepenu nam pruža mogućnost da procenimo visinu prosečne zarade koju domaća radna snaga može ostvariti kroz angažovanje za stranog poslodavca. Osim toga, moguće je ukazati na to koje profesije su najplaćenije, odnosno da li i među „onlajn“ zanimanjima postoje značajnije razlike u visini zarada.

Uzimajući u obzir sve ponuđene onlajn poslove za koje postoji informacija o visini ponuđene nadoknade, prosečna bruto zarada srpskog radnika za rad za stranog poslodavca se procenjuje na oko 1.200\$ na mesečnom nivou. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku prosečna bruto zarada obračunata za oktobar 2021. godine u Srbiji je iznosila 91,132 dinara, odnosno oko 900\$, što ukazuje da onlajn rad za stranog poslodavca nudi mogućnost zarade koja je iznad republičkog proseka. Međutim, kao što su razlike u zaradama prisutne i na celokupnom tržištu rada, tako one postoje i u slučaju angažovanja kroz bilateralne ugovore sa stranim poslodavcima. Statistika pokazuje da najbolje „prolaze“ radnici u okviru IT sektora. Prosečna mesečna bruto zarada IT stručnjaka se procenjuje na oko 2.800\$. Potrebno je, ipak, naglasiti da najveći broj poslova upravo dolazi iz ove industrije što svakako utiče na prosečnu cenu onlajn rada. Otprilike duplo manje bruto zarade ostvaruju zaposleni koji pružaju neku vrstu profesionalnih usluga, najčešće u oblasti ekonomije i menadžmenta ili obavljaju logističke poslove za strane poslodavce. Primanja koja su veća od prosečne srpske bruto zarade ostvaruju još i zaposleni u oblasti prodaje i marketinga.

GRAFIK 5: VISINA PROSEČNIH PONUĐENIH ZARADA PREMA OBLASTIMA

Ukoliko se pogledaju oblasti za IT profesionalce, najplaćeniji su programeri za kojima je ujedno i najveća tražnja, dok sistem administratori i UX dizajneri mogu zaraditi dosta manje, ali je i tražnja za njima upadljivo manja. Trend kontinuiranog povećanja nivoa plata IT stručnjaka dovodi do povećanja očekivanja mlađih programera, koji žele prosečne plate od 1.200 evra. Danas u Srbiji nije lako definisati realne nivoe plata IT stručnjaka. Vrednosti se nalaze u širokom rasponu, a postoje razlike između kompanija, unutar kompanije, između pozicija i nivoa iskustva (Matijević & Solaja, 2020).

Visina prosečne ponuđene zarade koju strani poslodavci nude u Srbiji zabeležila je rast tokom posmatranog perioda. Tome je, pre, svega doprineo rast tražnje za raspoloživim radnicima. Ovaj rezultat u skladu je sa globalnim trendovima - velika potražnja za radnom snagom u odnosu na nisku ponudu dostupnih radnika podstakla je mnoge poslodavce da povećaju plate kako bi uspeali da privuku nove i zadrže stare radnike (CIPD, 2021).

Tokom 18 meseci u kojima smo analizirali podatke, strani poslodavci su u proseku konstantno povećavali naknadu koju nude. Visina prosečnih mesečnih primanja u celom periodu ima trend rasta, uz povremene oscilacije na mesečnom nivou, najčešće uslovljene strukturom poslova koji se nude. Naime, značajnija ponuda bolje plaćenih radnih pozicija tokom određenog perioda podrazumevala je da će i visina prosečne zarade u istom periodu rasti. Suprotno, veća zastupljenost slabije plaćenih poslova u ukupnoj ponudi poslova svakako je uticala da i prosečna zarada bude niža u određenom periodu.

ZUMIRANJE - TRAŽNJA ZA IT PROFESIONALCIMA

Svaka kompanija se bori za najbolje talente da bi ostala konkurentna. Ovo podrazumeva da se poslodavci trude da angažuju one koji raspolažu sofisticiranim veštinama u različitim oblastima, bilo da je u pitanju IT, marketing ili korisnička podrška. U studiji Upwork-a iz januara 2022. godine među veštinama koje su najtraženije na onlajn tržištu, odnosno na digitalnim platformama navode se web programiranje (43%), web dizajn (31%) i marketing na društvenim mrežama (25%). Podaci Infostuda pokazuju da je znanje u oblasti programiranja, takođe, najcenjenije i kod poslodavaca koji angažuju radnu snagu na bazi bilateralnih ugovora. Više od polovine poslova koji dolaze iz IT industrije zahteva poznavanje programiranja, a najčešće se traže IT stručnjaci poput React Native, front-end, back-end ili .NET developera koji poznaju programske jezike kao što su Java, JavaScript, PHP, .NET, Python, C# i C++.

Iskustvo u programiranju se ističe kao značajna prednost kod zapošljavanja. Preko 20% oglasa odnosi se na pozicije za senior ili medior programere. S druge strane, na oko 17% svih oglasa mogu konkurisati i studenti, što znači da u velikom

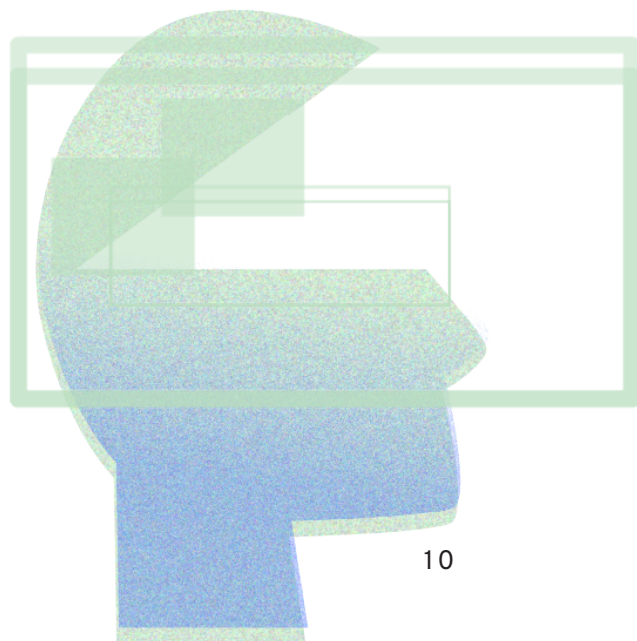
obimu dominiraju poslovi za one koji već poseduju radno iskustvo.

PONUDA NASPRAM TRAZNJE

Podaci baze Poslovi Infostud, takođe, nude pogled u prosečan broj pregleda publikovanih oglasa i prosečan broj aplikacija po svakom objavljenom oglasu. Određeni zaključci se mogu doneti ukoliko se sagleda za koje poslove su se srpski radnici i radnice najviše prijavljivali. Interesantno je da je u proteklom periodu najveći prosečan broj prijava po oglasu beležen za poslove u okviru delatnosti pozivnih centara - u proseku 530 prijava po jednom oglasu. Slede prijave za pozicije u oblasti ljudskih resursa - u proseku se za svaki posao u ovoj oblasti prijavi oko 460 kandidata, dok za razne poslove u administraciji u proseku stigne oko 413 prijava po oglasu. Veliki broj aplikacija u ovim oblastima svakako može ukazati da u njima postoji značajna ponuda kadrova koja određuje i visok stepen konkurencije, a u pitanju su i radne pozicije za koje po pravilu mogu aplicirati kandidati sa različitim stepenom iskustva i različitim obrazovnih profila. S druge strane, prosečan broj konkurisanja za IT poslove je oko 40 po jednom oglasu. Manji broj prijava još jednom ukazuje na nedostatak kadrova za rad u IT oblasti. Osim toga, manji broj prijava u odnosu na neke druge oblasti postoji i zbog „restriktivnosti“ u tražnji za IT stručnjacima. IT poslovi zahtevaju specifična znanja, a kao što podaci pokazuju, značajan broj poslodavaca traži radnike sa iskustvom što je zahtev na koji može da odgovori ograničen broj IT-jevaca.

ZAKLJUČAK

Globalni trendovi pokazuju da se tržište rada u isto vreme i globalizuje i lokalizuje. U poslednje dve godine tome svakako najviše doprinosi pandemija i „standardizacija“ rada na daljinu. Sve veći broj kompanija širom sveta koristi mogućnost da značajan deo svojih aktivnosti outsorsuje, time što angažuje potrebnu radnu snagu, bez obzira na geografsku lokaciju na kojoj se ona nalazi. S druge strane, iako u zemljama u razvoju i nerazvijenim zemljama postoji višegodišnji problem odliva visokoobrazovane radne snage, sve veća zastupljenost rada na daljinu delimično usporava ovaj trend, jer je pandemija donela mogućnost da se željeni posao obavlja bez napuštanja granica domicilne zemlje – onlajn radom za stranog poslodavca. Odliv deficitarnih visokobrazovanih radnika je i u Srbiji višegodišnji problem, na šta između ostalog ukazuje i istraživanje s početka

pandemije potvrđujući da se iz naše zemlje svake godine iseli nekoliko stotina IT stručnjaka (Matijević & Šolaja, 2020).

Za Srbiju, sve veća zastupljenost rada na daljinu, može biti deo rešenja za probleme migracija obrazovane radne snage. Jedan od izazova jeste kako stvoriti uslove da se kvalitetan i obrazovan kadar zadrži u Srbiji, pri čemu će usporavanje odliva mladih i obrazovanih profesionalaca delom zavistiti i od zainteresovanosti stranih poslodavaca da angažuju lokalnu radnu snagu na onlajn poslovima.

Iako je jedan od ključnih razloga za outsorsing poslova na radnu snagu iz Srbije, njena niža cena rada, treba očekivati da će cene rada rasti, prvenstveno u onim oblastima u kojima strani poslodavci pokažu najveću tražnju za kadrovima iz naše zemlje. Za domaće kompanije, sve veća tražnja iz inostranstva ima svoje implikacije u vidu povećane konkurencije u privlačenju kvalitetnih ljudskih resursa čija je ponuda ograničena. Naročito veliki konkurentski pritisci bi mogli da se prime u IT sektoru, gde i na globalnom i na lokalnom planu postoji problem deficitarnosti kadrova. Statistika pokazuje da najveći deo globalne IT industrije dolazi iz Severne Amerike (35%), prvenstveno iz SAD-a, ali je i značajan deo iz evropskih zemalja (22%) (Statista, 2022). Kako su u pitanju područja sa kojih već sada dolazi najveći broj poslodavaca koji angažuje radnu snagu iz Srbije, pretpostavka je da bi i u budućem periodu tražnja mogla značajnije da raste.

Trend rasta outsorsovanja aktivnosti stranih poslodavaca vodi povećanju ponude poslova na srpskom tržištu, a to kreira šanse za mlade, obrazovane ljude da nađu zaposlenje, steknu iskustvo i uključe se u tokove na globalnom tržištu rada. Uz to, kako je već naglašeno, rast tražnje iz inostranstva i prisustvo stranih poslodavaca u većem broju oblasti može uticati kako na rast zarada, tako i na poboljšanje uslova rada za domaću radnu snagu. Ova i analize koje će uslediti fokusiraće se na osvetljavanje brojnih mogućnosti i izazova koje globalizacija, outsorsing i sve više zastupljeni rad na daljinu donose.

LITERATURA

Anđelković, B., Jakobi, T., Ivanović, V., Kalinić, Z., Bogićević, M., Lundin, S. & Radonjić, L. (2021). *Gigmetar*. Centar za istraživanje javnih politika. <http://gigmetar.publicpolicy.rs/>

Baldwin, R. (2019). Globalisation 4.0 and the future of work. *Economistas*, 165, 63-75.

Baldwin, R., Cárdenas, J., & Fernández, C. (2021). *Telemigration and digitally enabled service exports: Opportunities for Colombia*. Graduate Institute of International and Development Studies, Centre for Trade and Economic Integration.

Blinder, A. (2007). *Offshoring: Big deal or business as usual?*, CEPS Working Paper No. 149.

CIPD (2021). Labour Market Outlook | Surveys. Retrieved March 10, 2022, from <https://www.cipd.co.uk/knowledge/work/trends/labour-market-outlook>

Kässi, O., & Lehdonvirta, V. (2018). Online labour index: Measuring the online gig economy for policy and research. *Technological Forecasting and Social Change*, 137, 241-248. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2018.07.056>

Matijević, M. & Šolaja, M. (2020). ICT in Serbia – At a Glance, 2020 Edition. Novi Sad: Vojvodina ICT Cluster. Retrieved March 10, 2022, from <https://vojvodinaictcluster.org/ict-in-serbia-at-a-glance-2020-edition/>

Statista (2022). Distribution of the information technology (IT) industry worldwide from 2019 to 2022, by region. Retrieved March 10, 2022, from <https://www.statista.com/statistics/507365/worldwide-information-technology-industry-byregion/>

Upwork (2022). Upwork Unveils Top 10 Most In-Demand Skills for Technology, Marketing, and Customer Service Independent Talent in 2022 | Retrieved March 10, 2022, from <https://investors.upwork.com/news-releases/news-release-details/upwork-unveils-top-10-mostdemand-skills-technology-marketing>